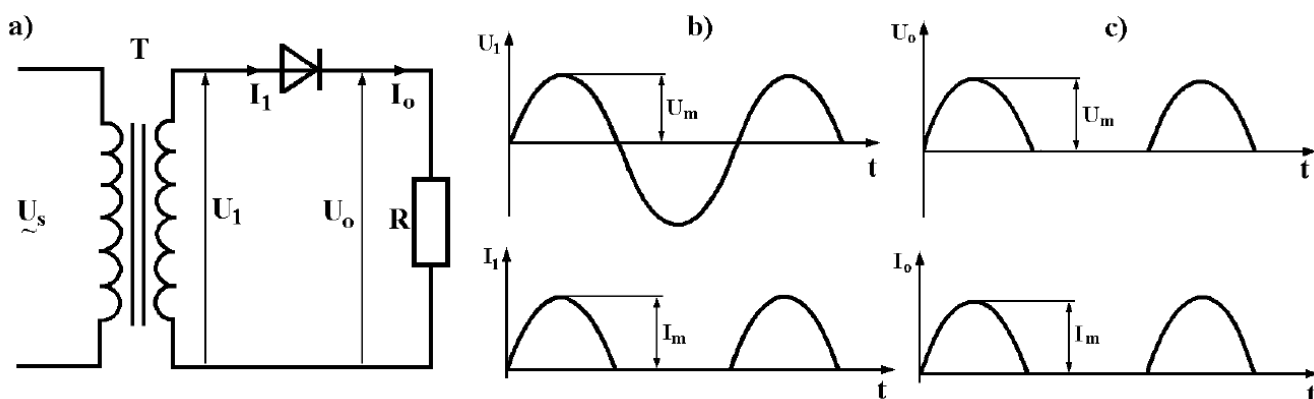

Ćw. 3. Badanie prostowników niesterowanych

Wprowadzenie

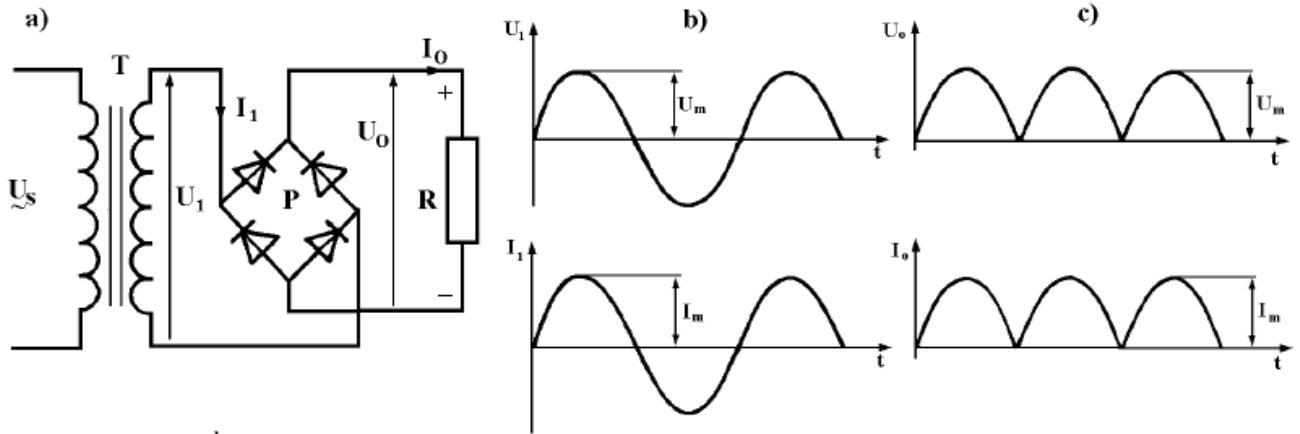
Prostownikiem nazywamy element lub zestaw elementów elektronicznych służący do zamiany napięcia (prądu) przemiennego na napięcie (prąd) jednego znaku. Do prostowania przebiegów napięć lub prądów służą diody. Po dalszym odfiltrowaniu i stabilizacji napięcie to może być zmienione na napięcie stałe. Najprostszym elementem służącym do filtrowania napięcia jest kondensator włączony równolegle lub cewka włączona szeregowo z elementem obciążenia. Typowe układy prostownikowe przedstawione są poniżej gdzie rezystor R jest elementem obciążenia (odbiornikiem).

Prostownik jednopółwkowy

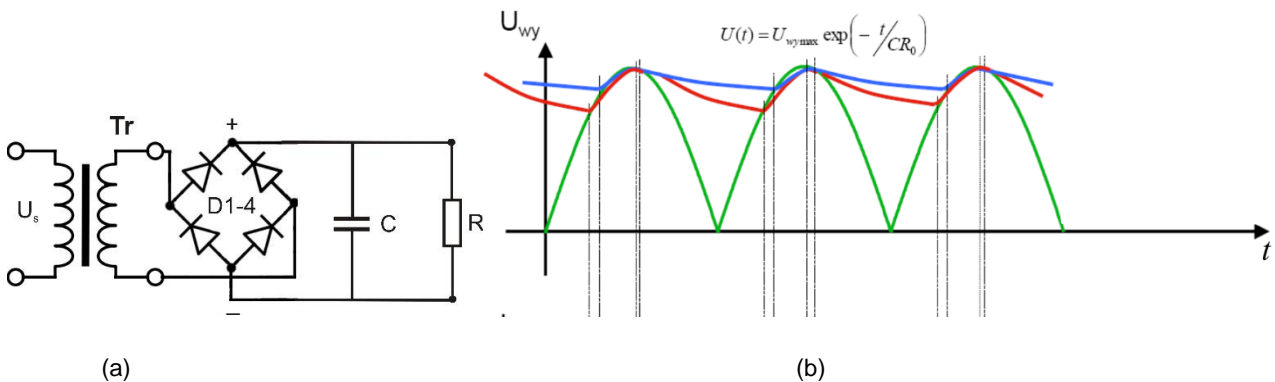
Rys. 1. Prostowanie jednopółwkowe: a) schemat elektryczny prostownika, b) przebiegi czasowe napięcia i prądu przed prostownikiem, c) przebiegi czasowe napięcia i prądu za prostownikiem

Przestownik dwupółkowy

Rys. 2. Przestownik dwupółkowy mostkowy (Gretza): a) schemat elektryczny przestownika, b) przebiegi czasowe napięcia i prądu przed przestownikiem, c) przebiegi czasowe napięcia i prądu za przestownikiem.

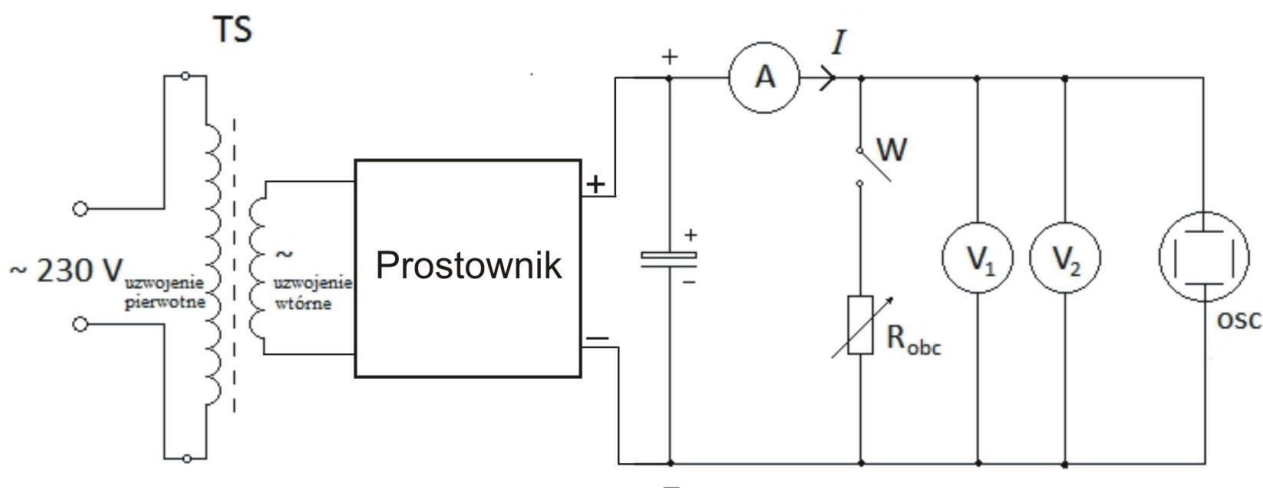
Jak wspomniano wcześniej w celu wygładzenia napięcia jednokierunkowego można zastosować kondensator C podłączony równolegle do wyjścia układu przestownika, a zarazem do rezystora R obciążenia. Przebiegi wygładzonego napięcia w funkcji czasu t przedstawiane są na czerwono i niebiesko na Rys. 3. Przebieg niebieski odpowiada większej wartości pojemności C kondensatora.

Rys. 3. Przestownik dwupółkowy z kondensatorem filtrującym C . (a) schemat elektryczny przestownika, (b) przebiegi czasowe napięcia za przestownikiem.

Metoda pomiaru

Układ przestowniczy (rys. 1) złożony z przestownika i rezystora R_{obc} jest zasilany z sieci za pośrednictwem transformatora sieciowego TS obniżającego napięcie. Wartość skuteczną natężenia prądu I płynącego przez obciążenie R_{obc} mierzy się amperomierzem A , napięcie na obciążeniu mierzą dwa woltomierze: V_1 – wartość skuteczną i V_2 – wartość średnią.

Rys. 1. Schemat ideowy układu do badania prostownika

Skuteczność działania filtra jest scharakteryzowana współczynnikiem tętnień k_T , który wyraża się zależnością:

$$k_T = \frac{U_T}{U_2}$$

gdzie: U_T – napięcie tętnień, U_2 – wartość średnia napięcia na odbiorniku.

Napięcie tętnień U_T wyrażone jest równaniem:

$$U_T = \sqrt{U_1^2 - U_2^2}$$

gdzie: U_1 – wartość skuteczna napięcia na odbiorniku, U_2 – wartość średnia napięcia na odbiorniku.

Współczynnikiem tętnień obliczamy ostateczne z wzoru

$$k_T = \frac{\sqrt{U_1^2 - U_2^2}}{U_2} \quad (1)$$

Wykonanie zadania

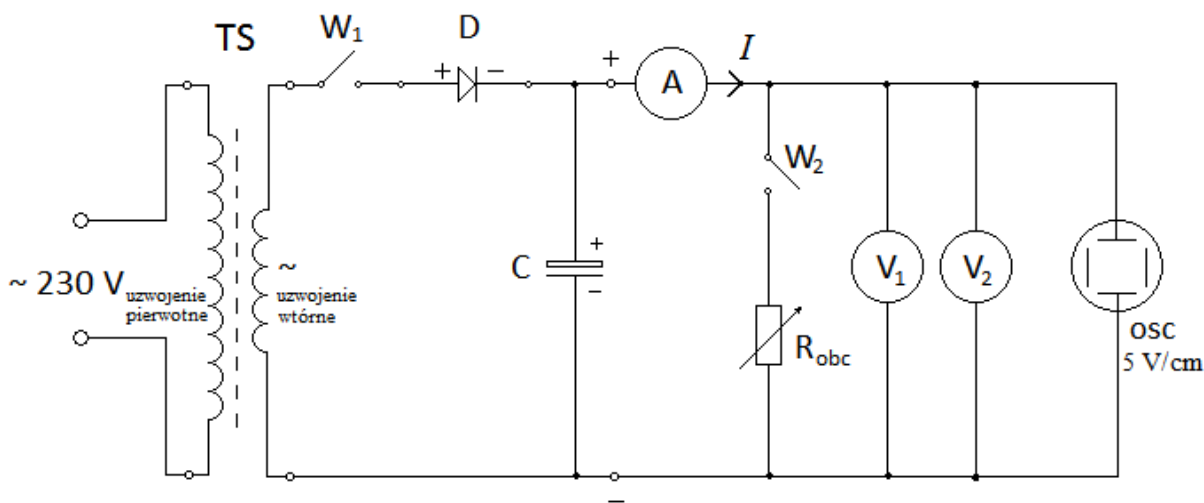
Zad. 1. Prostownik jednopółkowy

Rolę prostownika jednopółkowego w układzie pełni doda D.

1. Połączyć układ pomiarowy wg schematu z rys. 1.
2. Do pomiarów wykorzystać kondensatory elektrolityczne o różnych pojemnościach (np. 1000 μF , 470 μF). **Uwaga** na biegunowość kondensatora elektrolitycznego (plus kondensatora łączymy do plusa prostownika, a minus do minusa).
3. Woltomierz napięcia skutecznego V_1 (UT-803): **a)** ustawić pokrętkę wyboru pracy na V (woltomierz), **b)** po włączeniu miernika wcisnąć przycisk SELECT, wyświetli się wówczas komunikat AC True RMS, **c)** włącznik AC+DC – wcisnięty, wyświetla się komunikat +DC. **Uwaga** – aby wyłączyć funkcję samoczynnego wyłączania się miernika UT-803 po 10

minutach pracy, należy podczas załączania go wcisnąć i przytrzymać równocześnie przyciski: MAX MIN i RANGE (wówczas symbol $\odot$ na wyświetlaczu zniknie).

4. Woltomierzu napięcia średniego V_2 – zakres ustawić 100 V.
5. Pomiary wykonujemy dla 5 różnych wartości prądu obciążenia I (np. 0,2; 0,3; 0,4; 0,5; 0,6 A) odczytywanego z amperomierza A , nastawiając jego wartość opornicą suwakową R_{obc} . Odczytując wartości napięć skutecznego na woltomierzu V_1 i średniego na woltomierzu V_2 .
6. Równocześnie dokonywać obserwacji przebiegu wyprostowanego przy pomocy oscyloskopu. Obserwowane przebiegi należy przerysować.
7. Wyniki pomiarów i obliczeń zapisać w tabeli 1.

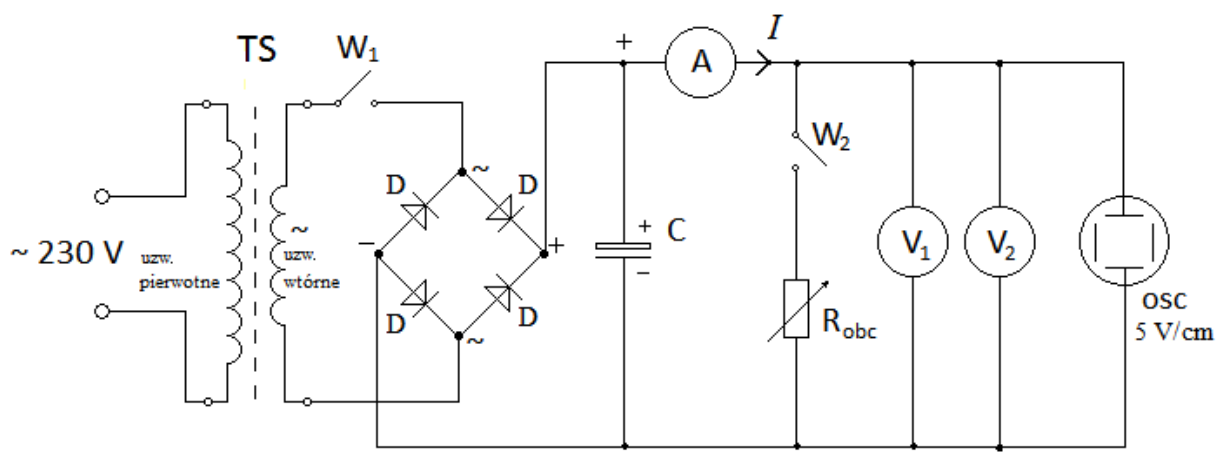
Rys. 1. Schemat układu do badania prostownika jednopołówkowego. **TS** – transformator sieciowy, **D** – dioda prostownicza, **C** – kondensator elektrolityczny, **A** – amperomierz elektromagnetyczny LE-3, zakres 0,6 [A], **V₁** – woltomierz nap. skutecznego UT-803 (Autorange AC+DC TrueRMS), **V₂** – woltomierz V540 nap. średniego (zak. 100 V), **R_{obc}** – opornica suwakowa 5÷100 Ω, **OSC** – oscyloskop (5 V/cm).

\Tabela 1

Prostownik jednopołówkowy			C = ... [μF]		
l.p.	I [A]	U ₁ [V] - wart. skuteczna	U ₂ [V] – wart. średnia	U _T [V]	k _T
1					
2					
3					
4					
5					

16.2 Prostownik dwupołówkowy

Rolę prostownika jednopołówkowego w układzie pełni dioda (mostek) **Graetza** D złożony z 4 diod połączonych

Rys. 2. Schemat układu do badania prostownika dwupołówkowego. **TS** – transformator sieciowy, **D** – diody prostownicze w układzie **Graetza**, **C** – kondensator elektrolityczny, **A** – amperomierz elektromagnetyczny LE-3, zakres 0,6 [A], **V₁** – woltomierz nap. skuteczny UT-803 (Autorange AC+DC TrueRMS), **V₂** – woltomierz V540 nap. średniego (zakres 100 V), **R_{obc}** – opornica suwakowa 5÷100 Ω, **OSC** – oscyloskop (5 V/cm).

Układ prostowniczy (rys. 2) podłączony do rezystora R_{obc} jest zasilany z sieci za pośrednictwem transformatora sieciowego **TS** obniżającego napięcie. Wartość skuteczną natężenia prądu I płynącego przez obciążenie R_{obc} mierzy się amperomierzem **A**, napięcie na obciążeniu mierzą dwa woltomierze: V_1 – wartość skuteczną i V_2 – wartość średnią.

1. Połączyć układ pomiarowy wg schematu z rys. 2.
2. Do pomiarów wykorzystać kondensatory elektrolityczne o różnych pojemnościach (np. 1000 μF , 470 μF). **Uwaga na biegunowość kondensatora elektrolitycznego** (plus kondensatora łączymy do plusa prostownika, a minus do minusa).
3. Przygotowanie miernika UT-803: **a)** ustawić pokrętkę wyboru pracy na V (woltomierz), **b)** po włączeniu miernika wcisnąć przycisk SELECT, wyświetli się wówczas komunikat AC True RMS, **c)** włącznik AC+DC – wciśnięty, wyświetla się komunikat +DC. **Uwaga** – aby wyłączyć funkcję samoczynnego wyłączania się miernika UT-803 po 10 minutach pracy, należy podczas załączania go wcisnąć i przytrzymać równocześnie przyciski: MAX MIN i RANGE (wówczas symbol $\odot$ na wyświetlaczu zniknie).
4. Pomiar wykonujemy dla 5 różnych wartości prądu obciążenia I (np. 0,2; 0,3; 0,4; 0,5; 0,6 A) nastawiając jego wartość opornicą suwakową R_{obc} .
5. Równocześnie dokonywać obserwacji przebiegu wyprostowanego przy pomocy oscyloskopu. Obserwowane przebiegi należy przerysować.
6. Wyniki pomiarów i obliczeń zapisać w tabeli 2.

Tabela 2.

Prostownik dwupołówkowy		C = ... [μF]			
l.p.	I [A]	U_1 [V] - wart. skuteczna	U_2 [V] – wart. średnia	U_T [V]	k_T
1					

2					
3					
4					
5					

Opracowanie wyników:

Dla obu rodzajów prostowników należy:

1. Narysować charakterystyki: obciążeniową $U_0 = f(I)$ oraz $k_T = f(I)$.
2. Omówić wpływ rodzaju prostownika, wielkości pojemności kondensatora filtrującego i stopnia obciążenia prostownika na wartość współczynnika tętnień k_T .
3. Przeprowadzić obserwację na ekranie oscyloskopu przebiegów napięć dla stanu jałowego (rozwarty włącznik W_2) i obciążenia. W sprawozdaniu zamieścić szkic obserwowanych przebiegów oraz przeprowadzić dyskusję na temat ich kształtów.
4. Z wzoru (1) obliczyć wartość współczynnika tętnień odpowiednio dla wszystkich wykonanych pomiarów.
5. W celu oszacowania dokładności uzyskanego wyniku, obliczamy niepewność maksymalną metodą różniczkową (z wzoru 1) pamiętając, że $k_T = f(U_1, U_2)$. Niepewność napięć ΔU wynika z niepewności użytych woltomierzy.

Zagadnienia do kolokwium:

1. Budowa i działanie diody półprzewodnikowej
2. Budowa i działanie prostownika jednopółwkowego
3. Budowa i działanie prostownika dwupółwkowego
4. Filtrowanie napięcia i prądu
5. Współczynnik tętnień

Literatura:

W. Pietrzyk (red), *Laboratorium z elektrotechniki*, Wydawnictwa Uczelniane PL, 2003

Opiekun ćwiczenia: *dr Jarosław Borc*